

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олег Омельчук

«23» вересня 2021 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова щодо дисертаційного дослідження **ЛАТИНСЬКОГО Михайла Едуардовича** на тему «**Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС**», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
30 жовтня 2017 року (протокол № 3)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
від 22 вересня 2021 року

ПРИСУТНІ:

Якимчук С.О., заступник завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц., доцентка кафедри цивільного права та процесу (*головуюча на засіданні*); Гринько С. Д., завідувачка кафедри цивільного права та процесу, докторка юрид. наук, проф.; Черняк О.Ю., завідувачка кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; Лозінська С. В., вчена секретарка університету, доцентка кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; Бондаренко-Зелінська Н. Л., професорка кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц.; Нагнибіда В. І., професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юрид. наук, доц.; Кожевнікова В.О., професорка кафедри міжнародного та європейського права, докторка юрид. наук; доценти кафедри цивільного права та процесу: Чорна Ж. Л., канд. юрид. наук, доц.; Трач О. М., канд. юрид. наук, доц., Анікіна Г. В., канд. юрид. наук, доц.; Сердечна І. Л. канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри міжнародного та європейського права: Іванова В. А., канд. юрид. наук, доц.; Іваницький А.М., доктор філософії; Кірик А.Ю., асистент

кафедри міжнародного та європейського права; Грицишина Л.В., асистент кафедри цивільного права та процесу.

Запрошені для участі у спільному засіданні кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права з правом вирішального голосу: Костяшкін І.О., завідувач кафедри трудового, господарського та земельного права, доктор юрид. наук, проф.; Бригінець О.О., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права доктор юрид. наук, доц.

З присутніх – 5 докторів юридичних наук, 9 кандидатів юридичних наук та 1 доктор філософії – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

заступника завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцента кафедри цивільного права та процесу Якимчук С.О., яка повідомила присутніх про те, що Латинський Михайло Едуардович 1988 року народження. У травні 2012 р. закінчив Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) за спеціальністю «Міжнародне право» та здобув кваліфікацію юриста-міжнародника, перекладача з англійської мови, молодшого наукового співробітника з міжнародного права.

Впродовж 2013 р. працював юристом в Адвокатському об'єднанні «Юридичній компанії «Капітал». Наприкінці 2013 р. почав працювати в Національному агентстві з акредитації України на посаді провідного фахівця відділу з міжнародного співробітництва управління міжнародного співробітництва, якості та інформаційного забезпечення, де пропрацював до листопада 2014 року. У 2015-2016 роках займався приватною практикою (юридичні та перекладацькі послуги). З квітня 2017 р. по лютий 2020 р. працював у Секретаріаті Кабінету Міністрів України, де пройшов шлях з головного спеціаліста до керівника експертної групи координації виконання Угоди про асоціацію та перекладів актів права ЄС Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції. З лютого 2020 р. і до сьогодні працює державним експертом в Директораті європейської інтеграції Міністерства цифрової трансформації України.

З вересня 2017 року по серпень 2021 року був аспірантом кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тема дисертаційного дослідження «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 30 жовтня 2017 року (протокол № 3).

Науковий керівник – професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, доцент Нагнибіда Володимир Іванович.

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складником наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ:

виступ аспіранта Латинського М. Е., який доповів присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтував актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначив мету та задачі дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлив методологічну основу дисертації, охарактеризував ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклав основні результати дослідження та сформулював висновки і рекомендації, відповів на запитання науково-педагогічних працівників кафедр.

Зокрема він зазначив, що на сьогодні ефективність здійснення міжнародної комерційної діяльності у значній мірі залежить від наявності ефективних правових засобів її оптимізації. Передусім учасники міжнародних комерційних трансакцій повинні розуміти, де пролягає межа між дозволеним та забороненим, щоб попередити та унеможливити випадки порушення правопорядку відповідної держави. Адже ціною нехтування вимогами права Європейської Спільноти часто може бути настання негативних наслідків для усієї комерційної угоди, на кшталт, недопуску продукції на митну територію країни призначення або ж визнання міжнародного комерційного контракту в цілому чи його окремих положень недійсними. Саме публічний порядок і є тим каркасом, під яким знаходиться «територія забороненого» і який окреслює основи устрою

відповідної держави та її правопорядку, а також містить правила, які для учасників міжнародних комерційних угод є *conditio sine qua non*. Так, учасникам міжнародної комерційної діяльності необхідно враховувати аспекти, як свого власного (внутрішнього, національного) публічного порядку – країни походження товару, так і публічного порядку країни призначення товару, а у випадку з ЄС – також і публічного порядку Спільноти як правового утворення вищого рівня порівняно з національним. Звісно, актуальним при цьому залишається питання відповідності міжнародному публічному порядку.

Публічний порядок слугує засобом забезпечення балансу державних, суспільних та приватних інтересів і в класичному розумінні міжнародного приватного права є перешкодою у застосуванні норм іноземного права та виконанні рішення іноземного суду або арбітражу. У кожній державі є власне уявлення про публічний порядок. Для одних – це основи конституційного ладу, захист навколишнього середовища, безпека споживачів, стандарти охорони здоров'я та захист прав людини, для інших – охорона праці та ефективне використання засобів економічного дирижизму. Так, національний суд, зважаючи на положення *lex fori*, які належать до публічного порядку, в межах його юрисдикції вправі постановлювати рішення, незважаючи на обране сторонами міжнародного комерційного контракту право чи дію колізійних норм. Відповідно, суд може визнати такий контракт недійсним, відмовитись від застосування іноземного закону чи виконання іноземного судового (арбітражного) рішення внаслідок протиріччя обраного та/або визначеного застосовуваного права нормам національного публічного порядку.

З іншого боку, забезпечення певного рівня передбачуваності, узгодженості та послідовності застосування застереження про публічний порядок до врегулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, сприятиме надійності міжнародного комерційного обороту, укріпленню довіри між контрагентами, зростанню ефективності засобів судового та арбітражного вирішення міжнародних комерційних спорів. Адже мінімізація використання публічного порядку, як підстави для відмови у виконанні «цілком законних» рішень іноземних судів та арбітражів, означатиме зрілість міжнародного комерційного обороту, а також розвиток стандартів «добросовісності та чесної ділової практики» в розумінні модельних правил європейського приватного права та міжнародних принципів договірного права.

Оскільки суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України прагнуть позиціонувати себе надійними партнерами у правовідносинах зі своїми іноземними (передусім європейськими) контрагентами, виникає питання про готовність держави поступитись власними суверенними інтересами та обмежити застосування публічного порядку до приватноправових відносин з іноземним (європейським) елементом або ж взагалі гармонізувати зміст власного публічного порядку з публічним порядком ЄС, що сприятиме більш глибокому взаємопроникненню ринків

України та ЄС, зростанню торговельного обороту та економік. При цьому слід враховувати специфіку правової системи ЄС, принципи дії права ЄС (Спільноти) та процеси гармонізації правових норм на рівні ЄС з національними правопорядками держав-членів.

Латинський М. Е. підсумував, що питання комплексного дослідження правової природи та взаємодії, конвергенції публічного порядку України та Європейського Союзу як виключних та складних інститутів міжнародного приватного права є актуальним та своєчасним предметом наукового аналізу, що зумовлює доцільність їх розгляду на рівні дисертації доктора філософії.

Відповідно до поставлених у роботі завдань було зроблено такі висновки, які виносяться на захист.

Здобувачем встановлено, що механізм здійснюваного судом запитованої держави правозастосування при вирішенні питання суперечності результатів визнання і виконання іноземного судового і арбітражного рішення внутрішньому міжнародному публічному порядку засновується на аналізі дотримання юрисдикційним органом, що прийняв таке рішення, основоположних процесуальних вимог до справедливого процесу, чесного і неупередженого розгляду справи, що належать до публічного порядку, й, з точки зору матеріально-правової складової, відповідності рішень, відображених у резолютивній частині рішення, фундаментальним цінностям і правам, що захищаються у країні місця виконання на рівні їх уявлень про публічний порядок, сформованих на законодавчому рівні або втілених в усталеній судовій практиці. Діє принцип заборони перегляду іноземного судового або арбітражного рішення по суті, суд держави, де запитується визнання і виконання іноземного рішення, має справу з цілісним, вже «готовим» та незмінним правозастосовним актом.

Додатково виявлено, що українські суди не визнають порушенням публічного порядку необґрунтоване посилення боржника, що виступає проти визнання і виконання іноземного арбітражного рішення, на важливість його господарської діяльності для інтересів держави, її оборонного комплексу, прав і здоров'я громадян, добробуту суспільства загалом та подібні твердження. Таке волюнтаристське тлумачення змісту і призначення публічного порядку боржниками вказує на їх прагнення уникнути виконання законного рішення, ототожнюючи поняття «інтересів держави», навіть якщо такі присутні і пов'язані з діяльністю відповідних державних підприємств, із концепцією публічного порядку. Адже виконання законних рішень, судових чи арбітражних, прийнятих із дотриманням основоположних процесуальних принципів справедливого здійснення правосуддя, є однією зі складових частин публічного порядку розвиненої демократичної держави, зокрема й України. Звернення ж до застереження про публічний порядок для уникнення договірної відповідальності, встановленої і доведеної юрисдикційним органом у рішенні, що набрало законної сили, суперечить принципам міжнародного

публічного порядку, створюючи ситуацію правової невизначеності для іноземних контрагентів, загрожуючи погіршенням інвестиційного клімату і загальної ділової практики у державі. Також у такому намаганні боржників переконати суд застосувати застереження про публічний порядок криється загроза зловживання виключністю цього інституту, перетворення його з гнучкого інструменту захисту головних державних, правових і суспільних цінностей, на спосіб уникнення від виконання невідповідних для боржника, але справедливих і законних, іноземних судових і арбітражних рішень.

За результатами проведеного дослідження дисертантом доведено, що потреба у необхідності застосування застереження про публічний порядок ЄС може виникати за умови вибору сторонами, виходячи з принципу автономії волі, застосовного права та наступного аналізу його норм правозастосовчим органом, якщо наслідки застосування цих норм можуть потенційно суперечити принципам, що у практиці Суду ЄС були визначені як складові категорії публічного порядку ЄС. Суд ЄС або національний юрисдикційний орган держави-члена ЄС зобов'язаний встановити належне право та проаналізувати зміст відповідних норм, зокрема на предмет відповідності наслідків їх застосування публічному порядку. Під останнім, з огляду на вказане вище, у цьому випадку слід розуміти, в першу чергу, національний публічний порядок держави суду, але не виключається й звернення до категорій, що складають зміст власне публічного порядку ЄС. Попри відмінні підходи та процедури застосування публічного порядку – як механізму колізійного права та як підстави для відмови у визнанні та виконанні іноземного арбітражного або судового рішення, зміст самого публічного порядку ЄС є єдиним та може визначатись на основі аналізу рішень Суду ЄС у другому з вказаних випадків.

Також встановлено, що Суд ЄС розглядає публічний порядок подібно до більшості національних юрисдикцій держав-учасниць Спільноти та інших розвинених держав, як явне порушення фундаментального правила чи права форуму, включаючи не лише національні цінності, а й основоположні принципи права ЄС, особливо основні свободи та права людини, як це втілено в Хартії основних прав Європейського Союзу (Хартія ЄС) та Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ).

При цьому порушення публічного порядку ЄС при скасуванні іноземних рішень, відмові у їх визнанні та виконанні, визнається Судом ЄС в якості самостійної підстави вже більше 20 років, будучи тісно взаємопов'язаним із застосування застереження при суперечності наслідків виконання іноземних судових та арбітражних рішень публічному порядку держав-учасниць Спільноти.

Поміж іншого, визначено, що у майбутньому за умов подальшого поглиблення економічної та політичної взаємодії у межах Спільноти, гармонізації законодавчих підходів у цих ключових сферах правового регулювання, звернення до публічного порядку ЄС частішатиме, а сама

категорія у правозастосовній практиці не лише Суду ЄС, але й національних судів держав-членів, остаточно сформується в самостійну і незалежну від факторів внутрішнього публічного порядку. Цей процес має й конкретні передумови та цілі, вже закладені в принципи і завдання існування Європейської Співдружності – гарантування вільного обігу товарів, послуг, робочої сили та капіталу (так звані чотири основні свободи), а також забезпечення вільного «руху», визнання і виконання іноземних судових та арбітражних рішень як п'ятої свободи, що спрямована на підтримання і збереження перших чотирьох.

Мета дисертаційного дослідження полягає у проведенні багатоаспектного дослідження та аналізу основних теоретико-правових та практичних проблем застосування публічного порядку в міжнародному приватному праві України та праві ЄС, питань взаємодії та аспектів гармонізації публічного порядку України та ЄС, а також формулюванні наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення нормативних підходів із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих теоретичних та практичних наукових положень, зокрема:

уперше:

1) обґрунтовано, що застосування застереження про публічний порядок повинно здійснюватись за певним алгоритмом, який передбачає застосування правозастосовним органом семи послідовних етапів: (1) застосування колізійної норми країни суду; (2) пошук іноземної матеріально-правової норми; (3) встановлення змісту іноземної матеріально-правової норми; (4) оцінка наслідків застосування іноземної матеріально-правової норми; (5) виявлення «явної несумісності» із національним публічним порядком країни суду; (6) обґрунтування незастосування іноземної матеріально-правової норми; (7) застосування матеріального права країни суду або іншого застосовуваного права;

2) доведено, що критеріями визначення (оцінки) судом або арбітражем наслідків застосування іноземної правової норми та встановлення її «явної несумісності» з правом ЄС є: 1) наявність нормативної вказівки на рівні актів ЄС щодо застосування застереження про публічний порядок; 2) належність спірних правовідносин до пріоритетних приватноправових сфер, стосовно регулювання яких норми права ЄС матимуть властивість прямої дії (захист прав споживачів, окремі аспекти транспортного, енергетичного права тощо); 3) «зовнішній» для європейського правопорядку характер застосовуваного права – право держави, що не є членом ЄС;

3) встановлено, що обмеження застосування іноземного права з мотивів суперечності публічному порядку ЄС здійснюється саме з огляду на національний публічний порядок, у той час як посилення на порушення публічного порядку ЄС виступає суттєвим, але субсидіарним

інструментом; це зумовлено відмінностями у правозастосовних механізмах звернення до застереження про публічний порядок: при обмеженні дії норм іноземного права з мотивів публічного порядку застереження застосовується на етапі юридичної кваліфікації – виборі та аналізі норм права, коли суд держави-члена ЄС встановлює несумісність норм іноземного права із національним публічним порядком, беручи до уваги інтегровані у внутрішнє законодавство принципи права ЄС, та обирає належне застосовне матеріальне право для прийняття рішення по суті;

4) обґрунтовано, що пори те, що право ЄС є частиною національних систем права країн-членів ЄС відсутні підстави ототожнювати публічний порядок ЄС та публічний порядок держави-учасниці Спільноти; вказані категорії, маючи різний понятійний і змістовний сенс отримують лише єдину (спільну) процесуальну реалізацію, за якого публічний порядок ЄС залишається самостійною концепцією, а його порушення засновується саме на первинних і вторинних актах права Спільноти;

удосконалено:

5) поняття застереження про публічний порядок як правового засобу, яке слід розглядати у широкому та вузькому сенсі. У широкому – це *норма права*, яка врегульовує відносини ускладнені іноземним елементом у випадку, коли застосування іноземного права чи виконання іноземного рішення (суду чи арбітражу) суперечить публічному порядку країни суду; у вузькому – це сукупність передбачених відповідною нормою права *прийомів правового впливу (правових інструментів)* з допомогою яких ця норма права дозволяє здійснити врегулювання відносин ускладнених іноземним елементом у разі наявності конфлікту публічного порядку країни суду з іноземним правом чи рішенням суду (арбітражу);

6) положення наукового підходу за якого формально-юридичне обґрунтування підстав незастосування норми іноземного права на підставі суперечності наслідків її застосування безпосередньо публічному порядку ЄС, видається наразі неможливим у зв'язку з відсутністю таких нормативних вказівок і актах ЄС; у зв'язку з цим судова та арбітражна практика наразі здійснюють трансформацію положень публічного порядку ЄС в світлі національного права держав-учасниць Спільноти;

7) підхід за яким для встановлення явної несумісності наслідків застосування іноземної правової норми публічному порядку країни суду юрисдикційний орган повинен враховувати природу, характер і важливість відповідних правовідносин для *lex fori*, обставини, які свідчать про ступінь їх зв'язку з правом країни суду та у кожній конкретній справі обґрунтовано передбачати, наскільки серйозними та значущими для публічного порядку стануть наслідки застосування норми права іншої держави; при цьому рішення про застосування застереження повинно бути досконало аргументованим та не може засновуватись на відмінностях у матеріальному праві зарубіжного та національного правопорядків,

відсутності належної для регулювання правовідносин норми у рамках вітчизняного права;

дістало подальшого розвитку:

8) прикладні рекомендації щодо застосування застереження про публічний порядок, зокрема застосовуючи застереження про публічний порядок пропонується, щоб правозастосовчий орган (передусім суди України) не вдавався до застосування інших колізійних механізмів міжнародного приватного права (обходу закону, імперативних норм); крім цього застосування застереження про публічний порядок на основі посилання на здійснення судом «системного аналізу» норм Закону України «Про МПрП» не є достатнім саме по собі, адже при такому застосуванні, як згадувалось вище, вимагається ретельний аналіз конкретних матеріальних норм іноземного права та обґрунтування «явної несумісності» наслідків її застосування з публічним порядком України;

9) наукові положення про те, що підхід вітчизняного законодавця щодо визначення оціночного поняття через інше оціночне поняття (*публічний порядок* – це явна несумісність норми права іноземної держави з *основами правопорядку України*) не становить загрози для правозастосування, а навпаки сприяє більш ефективному регулюванню приватноправових відносин з іноземним елементом та забезпечує їх впорядкованість, баланс системи правового регулювання, чим впроваджується правова визначеність і досягаються цілі правового регулювання.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Латинського М. Е. такі питання:

Трач О.М., к. ю. н., доцент: У дисертаційному дослідженні автор вказує на те, що виключність та специфіка застосування юрисдикційним органом застереження про публічний порядок при обмеженні дії в країні суду (арбітражу) норм іноземного права, пов'язується з встановленням таким органом явної несумісності (суперечності) наслідків звернення до іноземної норми з принципами та нормами, що становлять суть відповідного публічного порядку. Далі наводиться позиція, що у своїй основі такий ж причинно-наслідковий зв'язок та правозастосовна логіка закладені й у застосування застереження про публічний порядок як підстави для відмови у визнанні та виконанні іноземних судових та арбітражних рішень, а отже й встановлюваних, змінюваних чи припинюваних ними прав та обов'язків, з низкою характерних особливостей. При цьому цікаво, в чому саме може виражатись така явна несумісність у випадку відмови у визнанні і виконанні іноземних юрисдикційних рішень з мотивів публічного порядку?

Відповідь: Дякую за запитання. Сутнісно така несумісність може характеризуватись порушенням норми права цієї держави, за умови, що остання належить до основ правопорядку або інших категорій, що конституують публічний порядок; або ж порушення основоположних прав

людини і громадянина, що визнаються і охороняються у державі. За видовою ознакою явна несумісність наслідків визнання і виконання іноземного судового або арбітражного рішення може полягати в порушенні норм/прав, що носять матеріальний чи процесуальний характер. У системному дослідженні, присвяченому тлумаченню на практиці змісту застереження про публічний порядок, що міститься у правових інструментах міжнародного приватного та процесуального права ЄС, та умов його застосування, відзначається, що у процесуальному законодавстві (достатній) зв'язок між застосуванням застереження про публічний порядок та форумом впливає з того факту, що іноземне рішення не тільки повинно визнаватись, але й виконуватись. Однак, дослідниками підкреслюється, що розділова лінія в процесуальному праві стосується саме розмежування процесуальної та матеріальної складових публічного порядку. Так, процесуальний публічний порядок стосується процедурних порушень (таких як шахрайство) та процедурних положень у державі походження (ухвали суду стосовно накладення надмірного штрафу або заборони), які, як вважається, суперечать таким основним процесуальним принципам, як справедливий судовий розгляд та право бути заслуханим. З іншого боку, матеріальний публічний порядок стосується змісту іноземного судового рішення, який зумовлюватиме застосування матеріального закону, який, як вважається, суперечить фундаментальним принципам або обов'язковим положенням держави місця виконання (тобто рішення про стягнення надмірної шкоди).

Чорна Ж.Л., к. ю. н., доцент: Зважаючи на використання у ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право» конструкту «основи правопорядку» поруч з вказівкою на публічний порядок, якою є ваша позиція щодо тлумачення змісту першого з термінів та як ви оцінюєте його використання в українському законодавстві з точки зору принципу правової визначеності?

Відповідь: Дякую за запитання. До характерних рис публічного порядку (основ правопорядку) у МПрП України слід відносити: 1) *юридичний зміст* терміну «основи правопорядку»; вказане поняття є суцільно правовим за змістом та не охоплює поняття та категорії, які знаходяться поза предметом саме правового регулювання, і охоплюються такими більш широкими поняттями як «моральні цінності», «засади суспільного устрою», «загальновизнані звичаї» тощо; 2) стосується *принципів права*, які спрямовані на забезпечення та охорону *вищих соціальних цінностей* в державі; 3) вказані цінності складають *основу організації відповідного суспільства та держави*; 4) обов'язкове *нормативне закріплення таких принципів у правових нормах*.

Стосовно другої частини запитання відзначимо, що ми загалом сприймаємо та розділяємо визначення «публічного порядку/основ правопорядку» через принципи права. Однак, беручи до уваги сутність концепції «правового порядку», та її роль і значення, вважаємо, що

використання українським (і не тільки) законодавцем терміну «основи правопорядку» все ж заслуговує на підтримку та схвальну оцінку. Така позиція зумовлена двома факторами. По-перше, враховуючи, що застосування застереження про публічний порядок пов'язане із необхідністю обмеження дії іноземного права чи виконання іноземних судових та арбітражних рішень, норма права, яка передбачає механізм обмеження повинна містити таке формулювання, яке б дозволяло захистити місцеву правову систему, від різноманітних «неочікуваних» та «незручних» правових норм іноземного права. Звісно, обмеження дії іноземного права не може (і не повинно) ґрунтуватись лише на відмінностях у правовому регулюванні, чи відмінностях політичних, економічних чи інших процесів. А тому ч. 2 ст. 12 Закону України про МПрП у цій частині є своєрідною гарантією від широкого тлумачення основ правопорядку. По-друге, поширений в юридичній літературі підхід щодо необхідності чіткого формулювання дефініції «основ правопорядку» або «публічного порядку» містить у собі приховану загрозу, адже закріплюючи у нормі права дефініцію законодавець визначає її зміст та обсяг правового регулювання – сферу відносин на які вона поширюється. Враховуючи той факт, що спрогнозувати випадки застосування застереження про публічний порядок наперед неможливо, як і неможливо визначити щодо якого іноземного права воно застосовуватиметься, очевидно що формулювати визначення та надавати їм статусу норми права вкрай небезпечно. Таким чином, вважаємо, що підхід вітчизняного законодавця щодо визначення оціночного поняття через інше оціночне поняття не становить загрози для правозастосування, а навпаки сприяє більш ефективному регулюванню приватноправових відносин з іноземним елементом та забезпечує їх впорядкованість.

Іванова Р.Ю., к. ю. н., доц.: Чи містить сучасна судова практика українських судів приклади успішного посилання боржником на порушення публічного порядку України як підстави для відмови у визнанні чи виконанні іноземного рішення і, якщо так, то в чому полягає суть застосування вказаного застереження судами?

Відповідь: Дякую за запитання. Випадки успішного посилання боржника на необхідність застосування застереження про публічний порядок як підстави для відмови у визнанні та виконанні іноземного судового або арбітражного рішення у сучасній українській судовій практиці, за деякими важливими виключеннями, практично відсутні. Втім, у єдиному з проаналізованих прецедентів, де було застосовано застереження, причинно-наслідковий зв'язок полягав у доведенні факту віднесення діяльності російського підприємства до дії Закону України «Про санкції», метою прийняття якого було введення санкцій безпосередньо з цілями захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення

порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави.

Бондаренко-Зелінська Н. Л., к. ю. н., доцент: Якою є правова позиція Суду ЄС стосовно змісту категорії публічного порядку ЄС?

Відповідь: Дякую за запитання. Суд ЄС розглядає публічний порядок подібно до більшості національних юрисдикцій держав-учасниць Спільноти та інших розвинених держав, як явне порушення фундаментального правила чи права форуму, включаючи не лише національні цінності, а й основоположні принципи права ЄС, особливо основні свободи та права людини, як це втілено в Хартії основних прав Європейського Союзу (Хартія ЄС) та Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ).

Лозінська С.В., к. ю. н., доц.: Чи можете ви повніше дати характеристику сучасному стану посилання боржників при розгляді справ судами України на застосування публічного порядку?

Відповідь: Дякую за запитання. На нашу думку, наразі, звернення боржників до застереження про публічний порядок обумовлено не лише правовою невизначеністю змісту цієї категорії у вітчизняному міжнародному приватному праві, нормах щодо визнання і виконання іноземних арбітражних і судових рішень, але й відсутністю реальних заперечень з приводу вчинених відповідним правозастосовним органом процесуальних порушень, несумісністю наслідків виконання рішення із основами правопорядку України, що зумовлює посилання на публічний порядок як останній аргумент проти виконання ними законно встановлених обов'язків та понесення відповідальності. Така ситуація вказує на низький рівень обізнаності із принципами, що можуть становити публічний порядок України та намагання вдаватись до маніпулювання самою категорією і передбаченим законодавством України застереженням.

Анікіна Г.В., к. ю. н., доцент: На яких засадах на сьогодні відбувається врахування складом арбітражу або іншим юрисдикційним органом положень конкурентного і антимонопольного законодавства ЄС та яким чином вони відносяться до конструкту публічного порядку ЄС?

Відповідь: Дякую за запитання. Стосовно співвідношення положень конкурентного права ЄС як частини публічного порядку Спільноти та обов'язку складу арбітражу враховувати ці нормативні приписи у науці досі продовжуються дискусії. Втім, відзначається очевидність того, що конкурентне законодавство ЄС є важливим полем функціонування єдиного європейського ринку, а Суд ЄС стверджує, що єдиний ринок не може підтримуватися без законодавства про конкуренцію як частини публічного порядку. Але оскільки Суд ЄС не дав однозначної відповіді на те, якою мірою законодавство про конкуренцію ЄС слід розглядати як публічний порядок у арбітражному провадженні, це питання знову може призвести і

вже призводило до різних стандартів та підходів у країнах-членах ЄС. Однак зауважується, що, на думку більшості літературних джерел, арбітражні суди насправді змушені враховувати конкурентне законодавство ЄС. Результатом ігнорування закону та положень про конкуренцію ЄС може стати те, що сторони стикатимуться із перешкодами, намагаючись забезпечити визнання та виконання арбітражного рішення в країні-члені ЄС. З іншого боку, рішення у справі *Eco Swiss* закріпило новий *status quo* між арбітрабельністю спорів, що виникають у сферах дії конкурентного та антимонопольного законодавства й питаннями публічного порядку, до обсягу якого ці сфери у своїх відповідних нормативних приписах належать.

ВИСТУПИЛИ:

професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, доцент Нагнибіда Володимир Іванович, як науковий керівник, надав коротку характеристику дисертації та особи здобувача.

Аспірантом Латинським Михайлом Едуардовичем повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури. Він відвідував лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету.

Латинський М. Е. своєчасно та повністю виконував всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри цивільного права та процесу на підставі звітів аспіранта та атестаційних листів наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Попри наявність низки дисертаційних робіт щодо правової природи та особливостей застосування застереження про публічний порядок, комплексного вивчення проблематики співвідношення публічного порядку України та ЄС проведено не було.

Враховуючи комплексність та системність дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися методи спостереження, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, логічний метод, формальний та системно-структурний методи.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС», зокрема, свідчить опрацювання

значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

При цьому аспірант оперує як роботами науковців радянського періоду, так і найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертантом глибокий та послідовний аналіз підстав та умов застосування застереження про публічний порядок при обмеженні звернення до норм іноземного права та при відмові у визнанні і виконанні іноземних судових і арбітражних рішень.

Дисертант критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірант дотримувався основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Характеризуючи аспіранта особисто слід відзначити, що Михайло Едуардович у процесі підготовки дисертації проявив себе інтелектуальним та сумлінним вченим, який спроможний з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Враховуючи наведене, науковий керівник стверджує, що висновки здобувача у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни, а результати дисертації мають теоретичне та практичне значення у рівні пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння автора щодо доцільності вдосконалення механізмів застосування застереження про публічний порядок та відповідні пропозиції. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертанта свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», галузі знань «Право».

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Латинським М. Е. у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Тому, вважаючи на викладене слід зробити висновок, що представлене наукове дослідження Латинського М. Е. на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС»

відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, а тому рекомендується до захисту та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, професор, Костяшкін І. О. відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, науки міжнародного приватного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, міжнародного приватного права, цивільного права, інших галузей права.

У дисертації чітко сформульована мета. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності. Дисертація Михайла Латинського написана грамотно, сприймається легко та з інтересом.

Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 6 наукових працях, у тому числі 3 статті – у наукових фахових для юридичних наук виданнях України, 1 стаття – в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (*Visegrad journal on human rights*, Словаччина), 2 тез наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, воно має окремі дискусійні положення.

1. На нашу думку, розширення і поглиблення потребує твердження дисертанта стосовно того, що порушення публічного порядку ЄС при скасуванні іноземних рішень, відмові у їх визнанні та виконанні, визнається Судом ЄС в якості самостійної підстави вже більше 20 років, будучи тісно взаємопов'язаним із застосуванням застереження при суперечності наслідків виконання іноземних судових та арбітражних рішень публічному порядку держав-учасниць Спільноти. Оскільки, поруч із цим, у роботі відзначається субсидіарність застосування застереження

про публічний порядок ЄС поруч зі зверненням до національного публічного порядку держав-членів. Вважаємо, що цей аспект потрібно додатково роз'яснити і дослідити у роботі або у подальших наукових працях автора.

2. Вважаємо, що більше уваги, можливо в межах окремого підрозділу дослідження, слід приділити особливостям становлення і розвитку доктрини міжнародного публічного порядку на території України протягом ХХ-ХХІ ст.ст., окремо приділивши увагу питанням рецепції та впливу моделей романо-германської та англо-американської правових сімей на цей процес. Окремо можливо дослідити і сутність уявлень стосовно публічного порядку, прийнятих за часів Радянського Союзу.

3. Додаткового дослідження потребує проблематика прояву на практиці такої умови застосування застереження про публічний порядок як явна несумісність наслідків застосування норми іноземного закону з публічним порядком країни суду з наведенням конкретної практики.

4. Недостатньо зрозумілою є позиція власне автора щодо порушення публічного порядку внаслідок виконання пов'язаного із захистом прав споживачів арбітражного рішення у світлі положень права ЄС та з огляду на національне законодавство України.

Слід зазначити, що викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» є послідовною, завершеною науковою працею, що має цілісний характер із цікавим насиченим змістом. Дисертація містить науково-обґрунтовані висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Робота має теоретичне та практичне значення та може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Черняк О.Ю. зауважила, що у роботі Латинського М. Е. дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Рецензент наголосила, що дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також нормативно-правові акти що стосуються застосування застереження про публічний порядок у міжнародному приватному праві.

Окрім іншого, О. Ю. Черняк відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Робота Латинського М. Е. характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Дисертант показав глибокі теоретичні та практичні знання досліджуваної тематики, вміння самостійно узагальнювати і аналізувати нормативні акти, загальну та спеціальну літературу, судову практику, робити науково обґрунтовані висновки, формулювати визначення правових понять і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачем методикою дослідження. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих цивільно-правовою наукою методів (серед яких спеціальні та загальнонаукові методи дослідження). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів.

Дисертантом сформульовано об'єкт дослідження, а також його предмет. Мета дослідження визначена відповідно до його об'єкта та предмета, й полягає у проведенні багатоаспектного дослідження та аналізу основних теоретико-правових та практичних проблем застосування публічного порядку в міжнародному приватному праві України та праві ЄС, питань взаємодії та аспектів гармонізації публічного порядку України та ЄС, а також формулюванні наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення нормативних підходів із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію. Викладені у розділах основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі і є недостатньо вивченими в науці міжнародного приватного права. Праця базується на достатній джерельній базі (це роботи з міжнародного приватного права, цивільного права, міжнародно-правові акти, законодавство України та іноземних країн, судові і арбітражні рішення). Зроблені по тексту дисертації посилання свідчать, що дослідження базується на працях науковців з зазначеної тематики, здобувачем детально проаналізовано нормативно-правові акти. Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачем на захист, додатково висвітлюють відомі в науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень з тематики застосування застереження про публічний порядок.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється тим, що дисертація Латинського М. Е. є одним з перших в Україні комплексних досліджень питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам застосування інституту публічного порядку у міжнародному приватному праві України та ЄС крізь призму дії застереження про публічний порядок при обмеженні

(виключенні) дії норм іноземного права, відмови у визнанні та виконанні іноземних судових і арбітражних рішень. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість і є достатніми для роботи такого рівня.

На думку Черняк О. Ю., заслуговує на увагу втілене у роботі розуміння інституту застереження про публічний порядок як сукупності правових норм, які спрямовані на врегулювання відносин, пов'язаних із конфліктом іноземного права та/або іноземного судового чи арбітражного рішення з публічним порядком країни суду. Як інститут законодавства застереження про публічний порядок розглядається як сукупність нормативних приписів (законів, статей), які містять правові норми, що спрямовані на врегулювання відносин, пов'язаних із конфліктом іноземного права та/або іноземного судового чи арбітражного рішення з публічним порядком країни суду. У світлі цього важливим є й тлумачення автором застереження про публічний порядок не лише з точки зору його функціонального змісту, але й – системного розуміння змісту поняття «застереження про публічний порядок», його місця в структурі МПрП, ролі і значення при правозастосуванні тощо. У такому контексті поняття «застереження про публічний порядок» постає у дещо іншому світлі. Адже в такому ракурсі це поняття може розглядатись не лише як 1) інструмент правозастосування, але й як 2) інститут МПрП як галузі права та як 3) інститут законодавства.

Особливо цінним, на думку рецензента, є висновок здобувача у роботі стосовно того, що ключовою відмінністю між двома основними механізмами застосування застереження про публічний порядок є те, що при застосуванні застереження про публічний порядок для відмови у застосуванні норм іноземного права, утворюється правовий вакуум, який повинен бути заповнений, наприклад, шляхом звернення до права країни суду або права, що має найбільш тісний зв'язок, тоді як при відмові у визнанні і виконанні іноземних судових або арбітражних рішень такої проблеми не постає – юридичні наслідки, пов'язані з цими правозастосовними актами не настають у межах визначеної юрисдикції у зв'язку з встановленим судом потенційним порушенням публічного порядку.

Рецензент відзначила науковий внесок здобувача щодо встановлення специфіки застосування застереження про публічний порядок ЄС, сформовані автором підходи до розкриття його змісту та співвідношення із національними публічними порядками держав-членів Спільноти.

Високо оцінюючи дисертацію М. Е. Латинського рецензент звернула увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень. Зокрема, вважаємо, що додаткового вивчення заслуговує проблематика розмежування категорій обходу закону, надімперативних норм та публічного порядку у міжнародному приватному праві, особливо з огляду на те, що дисертант вказує на їх неправильне застосування у сучасній судовій практиці України. Також потребує

уточнення позиція автора стосовно спрямованості публічного порядку на можливість функціонального пристосування як до обставин конкретної справи, так і до мінливих соціально-політичних, правових та економічних цінностей, що становлять зміст публічного порядку. Вважаємо недостатньо дослідженим аспект співвідношення національного міжнародного публічного порядку та внутрішнього публічного порядку, що регламентується, зокрема, нормами цивільного права.

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, не знижують позитивну оцінку роботи та її цінність, а спрямовані на подальше вдосконалення роботи.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Гринько С.Д. зазначила, що в умовах євроінтеграції та поступової гармонізації української правової системи із кращими практиками розвинених західних демократій, все більше уваги потребують питання змісту і механізмів застосування категорії публічного порядку. Перш за все, це стосується дослідження підстав і умов звернення до застереження про публічний порядок при обмеженні дії норм іноземного права та при відмові у визнанні і виконанні іноземних рішень.

До безперечних здобутків дисертаційної праці слід віднести вивчення співвідношення категорій публічного порядку ЄС та публічного порядку України. Так, автор відзначає, що спостерігається поступова конвергенція, наближення елементів, що складають зміст публічного порядку в українській правовій системі стосовно права ЄС. Це відбувається як через належність до спільного простору правових цінностей через входження до Ради Європи та застосування національними судами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року і практики ЄСПЛ, так у зв'язку з євроінтеграційними процесами. Так, здобувач, у світлі цього, слушно вказує, що важливе значення має ст. 474 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, якою визначається порядок поступового наближення Україною свого законодавства до права ЄС відповідно до Додатків Угоди та на основі зобов'язань, визначених у відповідних Розділах Угоди, а також відповідно до положень цих Додатків. Беручи до уваги чинність «економічної» та «політичної» частин Угоди для України, а також чинність низки актів вторинного права ЄС, які уже імплементовані у вітчизняне право та є обов'язковими для України, справедливо визначено, що поняття публічного порядку ЄС (*ordre public communautaire*) також повинно оцінюватись при вирішенні питання суперечності основам правопорядку України

Також слід високо оцінити здійснене дослідження аналізу актуальної судової практики судів України, на основі чого стверджується, що застереження про публічний порядок не використовується судом як самостійний правовий механізм обмеження (виключення) застосування норм іноземного права, а в якості додаткового «аргументу» на підкріплення незастосування іноземного права у зв'язку з обходом закону та/або застосуванням застереження про імперативні норми або ж розуміється правозастосовчим органом як наслідок обходу закону у формі порушення публічного порядку України, що свідчить про наявність помилкового підходу судів про необхідність застосування застереження про публічний порядок як наслідку обходу закону або при застосуванні імперативних норм, незалежно від застосовного прав.

Разом з тим, зазначила Гринько С.Д., дисертація не позбавлена певних недоліків. Зокрема слід було більшу увагу приділити вивченню зарубіжної судової практики в частині зіставлення специфіки звернення національних судів держав-членів ЄС до публічного порядку Спільноти та внутрішнього публічного порядку.

Професор Гринько С.Д. прийшла до висновку, що викладені зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Михайла Латинського «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, доцент Кожевнікова В. О. зауважила, що дисертація Михайла Латинського присвячена актуальній темі – дослідженню механізмів застосування публічного порядку у міжнародному приватному праві України та праві ЄС.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертантом мети та задач. Авторіві вдалося досягти поставленої мети та вирішити задачі. Ознайомлення зі змістом дисертації Михайла Латинського дає підстави для таких висновків.

Дисертант виявив належний рівень знань фахової літератури, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, підняв низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх рішенню.

Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано наукову та навчальну літературу, енциклопедичні видання, зроблена критична оцінка положень чинного законодавства та його реалізації в судовій практиці.

На думку Кожевнікової В.О., заслуговує на увагу висновок дисертанта щодо виокремлення ряду основоположних принципів права ЄС, що через запроваджені механізми реалізуються у директивах,

регламентах, інших вторинних актах та у національному законодавстві країн-членів Співдружності. До зазначених принципів належать, перш за все, функціональні принципи права ЄС: принцип верховенства права ЄС над національним правом держав-членів та принцип прямої дії права ЄС. До загальних принципів також належать принцип охорони прав і свобод особистості, принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації, принцип субсидіарності, процесуальні принципи.

Також вартує згадки й здійснене автором визначення суб'єктів в правозастосовчій діяльності яких може виникати питання публічного порядку ЄС та необхідність застосування відповідних механізмів, до яких віднесено: національні суди країн-членів ЄС, Суд ЄС, а також арбітражі у випадках, коли сторони обрали застосовуваним правом право країни не члена ЄС або при відсутності такого вибору, склад арбітражу дійшов висновку про необхідність застосування матеріального права країни не члена ЄС за умови, що таке право підлягає застосуванню до прав та обов'язків сторони спору, яка є резидентом країни-члена ЄС або виконання рішення відбуватиметься в країні для якої право ЄС є обов'язковим.

Разом з тим Кожевнікова В.О. вважає, що окремі проблеми теми не знайшли відповідного рішення і обґрунтування у роботі, зокрема щодо специфіки звернення до процесуально-правових складових категорії публічного порядку ЄС у правозастосовній практиці відповідних юрисдикційних органів. Проте, вказаний недолік не знижує наукове значення і практичну цінність зазначеного дослідження. Робота завершується самостійними і аргументованими висновками, які логічно пов'язані із викладеним основним матеріалом. Тому, вважаючи на викладене зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Михайла Латинського «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» відповідає спеціальності 081 «Право» та може бути рекомендоване до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Сердечна І.Л. відзначила актуальність теми дисертаційного дослідження, вдалу структуру дисертації, що дозволило дисертанту у достатній мірі виконати поставлені задачі. На її думку, на увагу заслуговують особливості підходу автора щодо розкриття змісту обмеження застосування іноземного права з мотивів суперечності публічному порядку ЄС.

Також дисертантом дотримано високий науковий рівень проведення дослідження, що дозволило зробити необхідні для роботи висновки. Містить робота й ряд пропозицій практичного спрямування стосовно удосконалення механізмів застосування застереження про публічний порядок, які у цілому можуть бути підтримані на шляху їх впровадження в правозастосовній практиці.

Водночас, на думку Ірини Леонідівни, потребують додаткового дослідження шляхи конвергенції українського публічного порядку із публічним порядком ЄС, поруч із висвітленням сфер суспільних відносин, де таке з'єднання буде йти більш швидкими темпами.

Доцент Сердечна І.Л. підтримала виступаючих у тому, що дисертація Михайла Латинського є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Анікіна Г. В. зазначила, що дисертація Михайла Латинського характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Висновки дисертації зроблено із застосуванням низки загальнонаукових та галузевих методів і прийомів, використання яких зумовлене її метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Структура дисертаційної роботи є продуманою і цілком логічною щодо предмету дослідження і поставленої мети. Для авторської концепції суттєве значення має кожен із розділів, оскільки такий виклад обґрунтовує висновки щодо особливостей застосування застереження про публічний порядок.

Зокрема слід визнати доречними та практично корисними рекомендації автора щодо застосування застереження про публічний порядок, зокрема застосовуючи застереження про публічний порядок пропонується, щоб правозастосовчий орган (передусім суди України) не вдавався до застосування інших колізійних механізмів міжнародного приватного права (обходу закону, імперативних норм); крім цього застосування застереження про публічний порядок на основі посилання на здійснення судом «системного аналізу» норм Закону України «Про МПрП» не є достатнім саме по собі, адже при такому застосуванні, як згадувалось вище, вимагається ретельний аналіз конкретних матеріальних норм іноземного права та обґрунтування «явної несумісності» наслідків її застосування з публічним порядком України.

На думку Анікіної Г. В., у роботі є потреба в додатковому аргументуванні авторських підходів до розкриття концепції «основи правопорядку» з огляду на аналіз зарубіжного досвіду в цьому питанні.

Доцентом Анікіною Г. В. було наголошено, що дисертація Михайла Латинського є самостійною працею, має творчий характер, є завершеним науковим дослідженням, що за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення поставлених наукових проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Головуюча на засіданні - заступник завідувача кафедри

цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Якимчук С. О. зазначила у підсумку, що дисертація Латинського М. Е. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Михайла Едуардовича Латинського на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Латинського Михайла Едуардовича** на тему «**Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС**», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми. На сьогодні ефективність здійснення міжнародної комерційної діяльності у значній мірі залежить від наявності ефективних правових засобів її оптимізації. Передусім учасники міжнародних комерційних трансакцій повинні розуміти, де пролягає межа між дозволеним та забороненим, щоб попередити та унеможливити випадки порушення правопорядку відповідної держави. Адже ціною нехтування вимогами права Європейської Спільноти часто може бути настання негативних наслідків для усієї комерційної угоди, на кшталт, недопуску продукції на митну територію країни призначення або ж визнання міжнародного комерційного контракту в цілому чи його окремих положень недійсними. Саме публічний порядок і є тим каркасом, під яким знаходиться «територія забороненого» і який окреслює основи устрою відповідної держави та її правопорядку, а також містить правила, які для учасників міжнародних комерційних угод є *conditio sine qua non*. Так, учасникам міжнародної комерційної діяльності необхідно враховувати аспекти, як свого власного (внутрішнього, національного) публічного порядку – країни походження товару, так і публічного порядку країни призначення товару, а у випадку з ЄС – також і публічного порядку Спільноти як правового утворення вищого рівня порівняно з національним. Звісно, актуальним при цьому залишається питання відповідності міжнародному публічному порядку.

Публічний порядок слугує засобом забезпечення балансу державних, суспільних та приватних інтересів і в класичному розумінні міжнародного приватного права є перешкодою у застосуванні норм іноземного права та

виконанні рішення іноземного суду або арбітражу. У кожній державі є власне уявлення про публічний порядок. Для одних – це основи конституційного ладу, захист навколишнього середовища, безпека споживачів, стандарти охорони здоров'я та захист прав людини, для інших – охорона праці та ефективне використання засобів економічного дирижизму. Так, національний суд, зважаючи на положення *lex fori*, які належать до публічного порядку, в межах його юрисдикції вправі постановлювати рішення, незважаючи на обране сторонами міжнародного комерційного контракту право чи дію колізійних норм. Відповідно, суд може визнати такий контракт недійсним, відмовитись від застосування іноземного закону чи виконання іноземного судового (арбітражного) рішення внаслідок протиріччя обраного та/або визначеного застосовуваного права нормам національного публічного порядку.

З іншого боку, забезпечення певного рівня передбачуваності, узгодженості та послідовності застосування застереження про публічний порядок до врегулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, сприятиме надійності міжнародного комерційного обороту, укріпленню довіри між контрагентами, зростанню ефективності засобів судового та арбітражного вирішення міжнародних комерційних спорів. Адже мінімізація використання публічного порядку, як підстави для відмови у виконанні «цілком законних» рішень іноземних судів та арбітражів, означатиме зрілість міжнародного комерційного обороту, а також розвиток стандартів «добросовісності та чесної ділової практики» в розумінні модельних правил європейського приватного права та міжнародних принципів договірної права.

Оскільки суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України прагнуть позиціонувати себе надійними партнерами у правовідносинах зі своїми іноземними (передусім європейськими) контрагентами, виникає питання про готовність держави поступитись власними суверенними інтересами та обмежити застосування публічного порядку до приватноправових відносин з іноземним (європейським) елементом або ж взагалі гармонізувати зміст власного публічного порядку з публічним порядком ЄС, що сприятиме більш глибокому взаємопроникненню ринків України та ЄС, зростанню торговельного обороту та економік. При цьому слід враховувати специфіку правової системи ЄС, принципи дії права ЄС (Спільноти) та процеси гармонізації правових норм на рівні ЄС з національними правопорядками держав-членів.

Вищезазначені обставини зумовлюють актуальність теми нашого дослідження та її значимість як з наукової, так і з практичної точок зору.

Теоретичною основою для проведення даного дисертаційного дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних науковців: А. В. Асоскова, Н. С. Байборощі, О. І. Белоглавека, О. М. Бірюкова, Ю. Г. Богатиної, М. І. Бруна, Є. Д. Боярського, Ф. Годоосі, А. Гарнефські, Д. Десіерто, А. С. Довгерта, Н. Е. Енончонга, В. І. Жекова, Б. Р. Карабельникова, В. І. Кисіля, Т. Кортгаута С. В. Крохалева, О. Д. Крупчана, В. В. Кудашкіна,

Л. А. Лунца, А. Г. Маурера, О. О. Мережка, Ю. Г. Морозової, О. В. Новікової, В. В. Проценко, І. В. Руцака, Ф. К. Савіньї, П. Сандерса, С. М. Теплюка, В. Л. Толстих, Р. Ш. Хасянова та інших.

Таким чином, питання комплексного дослідження правової природи та взаємодії, конвергенції публічного порядку України та Європейського Союзу як виключних та складних інститутів міжнародного приватного права є актуальним та своєчасним предметом наукового аналізу, що зумовлює доцільність їх розгляду на рівні дисертації доктора філософії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складником наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тема дисертації затверджена (протокол № 3 від 30 жовтня 2017 року) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження є багатоаспектне дослідження та аналіз основних теоретико-правових та практичних проблем застосування публічного порядку в міжнародному приватному праві України та праві ЄС, питань взаємодії та аспектів гармонізації публічного порядку України та ЄС, а також формулювання наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення нормативних підходів із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію.

Для досягнення сформульованої мети поставлено такі *завдання*:

- визначити сутність та генезис публічного порядку в доктрині міжнародного приватного права України та ЄС;
- виокремити рівні публічного порядку та з'ясувати їх вплив на приватноправові відносини з іноземним елементом в Україні та ЄС;
- встановити механізм застосування застереження про публічний порядок в правозастосовній практиці;
- визначити правову природу, підстави та наслідки застосування застереження про публічний порядок в Україні;

- визначити правову природу, підстави та наслідки застосування застереження про публічний порядок ЄС;
- з'ясувати механізм застосування застереження про публічний порядок як підстави відмови у визнанні та виконанні іноземних судових та арбітражних рішень в Україні;
- розкрити публічний порядок ЄС як підставу відмови у визнанні та виконанні іноземних судових та арбітражних рішень.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі застосування публічного порядку України та ЄС до приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом.

Предметом дослідження є положення, викладені в міжнародних актах, актах ЄС, нормах чинного законодавства України та європейських країн, правова доктрина та правозастосовча практика щодо публічного порядку, а також вітчизняні та зарубіжні наукові джерела з проблем публічного порядку.

Методи дослідження. З урахуванням комплексного характеру досліджуваної проблематики для виконання поставлених завдань у дисертації були використані спеціальні та загальнонаукові методи дослідження. Наскрізно у роботі використовуються методи аналізу та синтезу, порівняльно-правовий і догматичний методи.

Порівняльно-історичний метод дозволив встановити генезу становлення і розвитку категорії публічного порядку у різних правових системах, зокрема у французькому, німецькому та англо-американському праві (підрозділи 1.1 та 1.2). Звернення до *формально-логічного методу* допомогло визначити сутність категорії публічного порядку як інституту та застереження про публічний порядок як механізму міжнародного приватного права (підрозділи 1.3, 2.1). З метою визначення підходів до застосування застереження про публічний порядок при обмеженні дії норм іноземного права та відмови у визнанні іноземних судових (арбітражних) рішень було використано *метод аналізу* (розділи 2, 3). Особливості функціонування інституту публічного порядку як правового засобу та інституту МПрП було розкрито за допомогою застосування *методу сходження від абстрактного до конкретного* (підрозділи 1.2). *Порівняльно-аналітичний метод* було використано при дослідженні сучасних концепцій розуміння і змісту публічного порядку України та ЄС (підрозділи 2.2., 2.3., 3.2, 3.3.), а *прогностичний метод* використано при встановленні шляхів гармонізації і конвергенції підходів до розуміння публічного порядку України та Європейської Спільноти (підрозділ 1.3.).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам застосування інституту публічного порядку у міжнародному приватному праві України та ЄС крізь призму дії застереження про публічний порядок при обмеженні (виключенні) дії норм іноземного права, відмови у визнанні та виконанні іноземних судових і арбітражних рішень. Отримані результати наукової

праці спрямовані на удосконалення теоретичної бази міжнародного приватного права та модернізацію відповідних механізмів, пов'язаних із застосуванням застереження про публічний порядок, гармонізації цих процесів із підходами, прийнятими на рівні права ЄС. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих теоретичних та практичних наукових положень, зокрема:

уперше:

10) обґрунтовано, що застосування застереження про публічний порядок повинно здійснюватись за певним алгоритмом, який передбачає застосування правозастосовним органом семи послідовних етапів: (1) застосування колізійної норми країни суду; (2) пошук іноземної матеріально-правової норми; (3) встановлення змісту іноземної матеріально-правової норми; (4) оцінка наслідків застосування іноземної матеріально-правової норми; (5) виявлення «явної несумісності» із національним публічним порядком країни суду; (6) обґрунтування незастосування іноземної матеріально-правової норми; (7) застосування матеріального права країни суду або іншого застосовуваного права;

11) доведено, що критеріями визначення (оцінки) судом або арбітражем наслідків застосування іноземної правової норми та встановлення її «явної несумісності» з правом ЄС є: 1) наявність нормативної вказівки на рівні актів ЄС щодо застосування застереження про публічний порядок; 2) належність спірних правовідносин до пріоритетних приватноправових сфер, стосовно регулювання яких норми права ЄС матимуть властивість прямої дії (захист прав споживачів, окремі аспекти транспортного, енергетичного права тощо); 3) «зовнішній» для європейського правопорядку характер застосовуваного права – право держави, що не є членом ЄС;

12) встановлено, що обмеження застосування іноземного права з мотивів суперечності публічному порядку ЄС здійснюється саме з огляду на національний публічний порядок, у той час як посилення на порушення публічного порядку ЄС виступає суттєвим, але субсидіарним інструментом; це зумовлено відмінностями у правозастосовних механізмах звернення до застереження про публічний порядок: при обмеженні дії норм іноземного права з мотивів публічного порядку застереження застосовується на етапі юридичної кваліфікації – виборі та аналізі норм права, коли суд держави-члена ЄС встановлює несумісність норм іноземного права із національним публічним порядком, беручи до уваги інтегровані у внутрішнє законодавство принципи права ЄС, та обирає належне застосовне матеріальне право для прийняття рішення по суті;

13) обґрунтовано, що пори те, що право ЄС є частиною національних систем права країн-членів ЄС відсутні підстави ототожнювати публічний порядок ЄС та публічний порядок держави-учасниці Спільноти; вказані категорії, маючи різний понятійний і змістовний сенс отримують лише єдину (спільну) процесуальну реалізацію, за якого публічний порядок ЄС залишається самостійною

концепцією, а його порушення засновується саме на первинних і вторинних актах права Спільноти;

удосконалено:

14) поняття застереження про публічний порядок як правового засобу, яке слід розглядати у широкому та вузькому сенсі. У широкому – це *норма права*, яка врегульовує відносини ускладнені іноземним елементом у випадку, коли застосування іноземного права чи виконання іноземного рішення (суду чи арбітражу) суперечить публічному порядку країни суду; у вузькому – це сукупність передбачених відповідною нормою права *прийомів правового впливу (правових інструментів)* з допомогою яких ця норма права дозволяє здійснити врегулювання відносин ускладнених іноземним елементом у разі наявності конфлікту публічного порядку країни суду з іноземним правом чи рішенням суду (арбітражу);

15) положення наукового підходу за якого формально-юридичне обґрунтування підстав незастосування норми іноземного права на підставі суперечності наслідків її застосування безпосередньо публічному порядку ЄС, видається наразі неможливим у зв'язку з відсутністю таких нормативних вказівок і актах ЄС; у зв'язку з цим судова та арбітражна практика наразі здійснюють трансформацію положень публічного порядку ЄС в світлі національного права держав-учасниць Спільноти;

16) підхід за яким для встановлення явної несумісності наслідків застосування іноземної правової норми публічному порядку країни суду юрисдикційний орган повинен враховувати природу, характер і важливість відповідних правовідносин для *lex fori*, обставини, які свідчать про ступінь їх зв'язку з правом країни суду та у кожній конкретній справі обґрунтовано передбачати, наскільки серйозними та значущими для публічного порядку стануть наслідки застосування норми права іншої держави; при цьому рішення про застосування застереження повинно бути досконало аргументованим та не може засновуватись на відмінностях у матеріальному праві зарубіжного та національного правопорядків, відсутності належної для регулювання правовідносин норми у рамках вітчизняного права;

дістало подальшого розвитку:

17) прикладні рекомендації щодо застосування застереження про публічний порядок, зокрема застосовуючи застереження про публічний порядок пропонується, щоб правозастосовчий орган (передусім суди України) не вдавався до застосування інших колізійних механізмів міжнародного приватного права (обходу закону, імперативних норм); крім цього застосування застереження про публічний порядок на основі посилання на здійснення судом «системного аналізу» норм Закону України «Про МПРП» не є достатнім саме по собі, адже при такому застосуванні, як згадувалось вище, вимагається ретельний аналіз конкретних матеріальних норм іноземного права та обґрунтування «явної несумісності» наслідків її застосування з публічним порядком України;

18) наукові положення про те, що підхід вітчизняного законодавця щодо визначення оціночного поняття через інше оціночне поняття (*публічний порядок* – це явна несумісність норми права іноземної держави з *основами правопорядку України*) не становить загрози для правозастосування, а навпаки сприяє більш ефективному регулюванню приватноправових відносин з іноземним елементом та забезпечує їх впорядкованість, баланс системи правового регулювання, чим впроваджується правова визначеність і досягаються цілі правового регулювання.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що положення, висновки і пропозиції проведеного дослідження, викладені автором, можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – як основа для подальшого поглибленого теоретичного вивчення інституту публічного порядку у міжнародному приватному праві;

– *правотворчості* – для вдосконалення чинного законодавства України, яке регулює питання застосування застереження про публічний порядок як механізму міжнародного приватного права;

– *у сфері практичної діяльності* – положення дисертаційного дослідження сприятимуть забезпеченню єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють особливості звернення до публічного порядку при застосуванні іноземних норм, визнанні та виконанні іноземних судових і арбітражних рішень;

– *навчальному процесі* – під час викладання та підготовки методичних матеріалів з навчальної дисципліни «Міжнародне приватне право».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Наукова новизна одержаних результатів дослідження отримана особисто.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертація виконана і обговорена на кафедрі цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Про результати дослідження доповідалося на 2 наукових міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року) та на П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів» (13–14 червня 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 6 наукових працях, у тому числі 4 статті – у наукових фахових для юридичних наук виданнях України, 1 стаття – в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (*Visegrad Journal on*

Human Rights, Словаччина), 2 тез наукових доповідей -- у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Латинський М. Е. Виникнення і розвиток вчення про публічний порядок у англо-американській та континентальній правовій традиціях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 51. Том 1. С. 100–104.

2. Латинський М. Е. Публічний порядок як комплексна категорія і сучасному міжнародному приватному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 4. С. 24–29.

3. Латинський М. Е. Механізм застосування застереження про публічний порядок як підстави обмеження застосування іноземного права в міжнародному приватному праві. *Університетські наукові записки*. 2020. №5 (77). С. 74–88.

4. Latynskiy M. The mechanism of application of the reservation on public order as the bases of refusal in recognition and execution of foreign judicial and arbitration decisions: introduction to problems. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 4. С. 207–212.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Латинський М. Е. Публічний порядок як підстава відмови у виконанні рішень іноземних судів. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів: зб. наук. пр. / за ред. Ю.В.Білоусова. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2019. С. 38-46. 300 с.

6. Латинський М. Е. Поняття «основи правопорядку» в сучасному міжнародному приватному праві. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19-20 жовтня 2018 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2018. С. 238-241. 262 с.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Латинського Михайла Едуардовича є першим комплексним дослідженням

питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам застосування інституту публічного порядку у міжнародному приватному праві України та ЄС крізь призму дії застереження про публічний порядок при обмеженні (виключенні) дії норм іноземного права, відмови у визнанні та виконанні іноземних судових і арбітражних рішень. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Латинського Михайла Едуардовича на тему «Публічний порядок у міжнародному приватному праві України та праві ЄС» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри цивільного права та процесу, кафедри міжнародного та європейського права, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одноголосно:

«за» – 17; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Світлана ЯКИМЧУК

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

Іван КОСТЯШКІН

кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олена ЧЕРНЯК

Підпис *Світлана Якимчук*
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова *С. Якимчук*

Підпис *Іван Костяшкін*
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова *І. Костяшкін*

Підпис *Олена Черняк*
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова *О. Черняк*